

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ СПІЛКУВАННЯ

Попова Г.В.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ НАЛАГОДЖЕННЯ КОНСТРУКТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ ВИКЛАДАЧІВ ЗІ СТУДЕНТАМИ.

В статті розглядаються типові кризи студентського віку, що можуть ускладнювати спілкування в навчальному процесі у ВНЗ. Визначаються риси конструктивного спілкування викладачів та студентів та пропонуються шляхи його налагодження.

Ключові слова: педагогічне спілкування, типові кризи, ускладнення, конструктивне спілкування

В статье рассматриваются типичные кризисы студенческого возраста, которые могут затруднять общение в учебном процессе ВУЗа. Определяются характеристики конструктивного общения преподавателей и студентов и предлагаются пути его налаживания.

Ключевые слова: педагогическое общение, типичные кризисы, осложнения, конструктивное общение.

In the article the typical crises of student age, which can hamper intercourse in the educational process of Institute of higher, are examined. Descriptions of structural intercourse of teachers and students are determined and the paths of its adjusting are offered.

Keywords: pedagogical intercourse, typical crises, complications, structural intercourse

Одним з важливих напрямків сучасної філософії спілкування виступає дослідження особливостей комунікативної діяльності в конкретних сферах індивідуального і суспільного буття людини. Серед таких сфер в першу чергу слід назвати систему освіти, особливо вищої освіти, де відбувається складна множина суперечливих процесів професійного та особистісного становлення і розвитку молодшої людини.

В системі освіти спілкування викладача і студента відіграє визначальну роль в організації та здійсненні навчально-виховного процесу, виступаючи основним засобом не тільки передачі знань, а й ефективного здійснення педагогічного впливу взагалі. Іншими словами, в процесі спілкування та за його допомогою саме й відбувається формування професійної і соціальної компетентності майбутнього фахівця та його особистісний розвиток. Тому проблеми педагогічного спілкування викликають цілком природний інтерес дослідників і привертають пильну увагу філософів і педагогів, психологів і соціологів, вчій, причетних до системи освіти.

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ СПІЛКУВАННЯ

За період навчання в вищому навчальному закладі майбутній фахівець може опанувати не тільки системою професійних компетенцій, але й придбати важливі інтегральні особистісні характеристики, що відображають уміння людини жити і ефективно діяти в суспільстві. Цілком очевидно, що формування і розвиток особистості студента являє собою досить складний багатокомпонентний процес, на який істотно впливають умови соціального оточення і, в тому числі якості, зміст і характер спілкування студента з професорсько-викладацьким складом вищого навчального закладу. Якість цього спілкування безпосередньо впливає на формування самооцінки майбутнього спеціаліста, рівня його професійної і комунікативної компетентності та професійної Я-концепції в цілому. Конструктивне спілкування виступає ефективним чинником успішного розвитку соціального партнерства в професійній підготовці фахівців, яке ми розуміємо як процес матеріально- і соціально-мотивованої співпраці в процесі розвитку взаємовідносин студентів та викладачів навчального закладу. Тому дуже важливим є налагодження належних конструктивних процесів спілкування як в безпосередньо під час навчальних занять, так і в позааудиторних взаємовідносинах.

Протягом останнього десятиліття багато відомих вчених активно розробляли проблеми культури спілкування і її формування, пропонуючи практичні рекомендації, спрямовані на підвищення її рівня. Проте, слід зазначити ще недостатню теоретичну розробленість проблеми формування культури конструктивного професійного спілкування: по-перше, з урахуванням специфіки вищого навчального закладу, в якому є недостатня гуманітарна складова освіти; по-друге, часто відсутні конкретизовані на рівні структурних складових моделі формування конструктивного спілкування конкретних професіоналів.

Можна виділити декілька науково-практичних проблем в сфері налагодження конструктивного спілкування викладачів та студентів в ході навчального процесу:

- дослідження типових труднощів студентів (в тому числі і комунікативних) в процесі їх адаптації до особливостей навчання у вищому навчальному закладі та методів подолання цих труднощів;
- дослідження типових складних комунікативних ситуацій у діяльності викладачів вищої школи, наслідком яких можуть виступати певні деструктивні процеси у спілкуванні, та розробка практичних рекомендацій щодо вироблення інструментів контролю за ними і попередження негативних наслідків;
- створення і реалізація спеціальних програм розвитку та формування у студентів як загальної, так і професійної комунікативної компетентності в рамках навчального процесу.

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ СПІЛКУВАННЯ

Мета нашої роботи – проаналізувати типові труднощі у спілкуванні студентів та викладачів вищих навчальних закладів та шляхи їх подолання для налагодження конструктивного спілкування.

Результати процесів, що притаманні конструктивному спілкуванню, можна описати наступним чином: цілі сторін досягнуті; емоційна, соціальна й матеріальна «ціни» прийнятні; сприйняття партнерами по спілкуванню один одного – сприятливе; обмін інформацією – без втрат і спотворень; взаємодія – злагоджена. Все це означає, що як викладач, так і студент досягають бажаних результатів та не витрачають зайву енергію, особистий потенціал як студента, так і викладача може бути спрямований на предметну область та не витрачається на зайве з'ясування стосунків. Саме конструктивність визначає потрібну якість комунікативного обміну, взаємопорозуміння, взаємодії в навчальному процесі.

Звернемося до реалій навчання у вищому навчальному закладі задля аналізу можливих труднощів, які здатні перешкоджати налагодженню конструктивного спілкування в навчально-виховному процесі. Традиційна система навчання у вищій школі може бути представлена у вигляді системи відносин і передбачає низку соціально-психологічних феноменів у сфері особистісної ситуації розвитку студента. Одною з позицій психологічних особливостей студентського життя, як цілком справедливо зазначає Л.М. Балабанова, є її висока "кризова насиченість" [1]. До типових «професійно-особистісних» кризових ситуацій студентства логічно віднести наступні:

1. Криза особистісних відносин при входженні в нове соціальне середовище. Молода людина зі вступом на навчання до вищого навчального закладу міняє коло спілкування, адаптується до нового соціального оточення та його вимог. Сенсорні канали студента-першокурсника виявляються значною мірою перевантаженими. Істотно змінюється структура спілкування, рвуться звичні та виникають нові соціальні зв'язки. Виникають психологічні проблеми відділення від батьківської сім'ї, проблеми побудови нових близьких відносин. Рівень соціально-психологічної адаптації студента до умов вищого навчального закладу істотно залежить від взаємин, що складаються з одногрупниками та викладачами, порушення яких викликає постійну емоційну напруженість. У багатьох випадках конфлікт в цих значущих відносинах стає детермінантою розвитку гострого або хронічного емоційного стресу студента.

Педагог як викладач і вихователь повинен враховувати підвищену емоціональність студента-першокурсника, труднощі оволодіння ним новим способом життя. Конструктивність спілкування в даному аспекті буде проявлятися в організації постійної рефлексії з боку викладача, в організації аналізу дій «вголос», що буде сприяти чіткості та прозорості спілкування в навчальному процесі. Завдання викладача полягає в тім, щоб

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ СПІЛКУВАННЯ

стимулювати позитивну мотивацію до успішного навчання у вищому навчальному закладі, завдяки якому студент може порівняно легко досягти належної адаптованості до принципово нових умов, успіху та самоствердження.

Правильно обраний стиль спілкування викладача вищої школи впливає на здоров'я студентів і розвиток таких компонентів їх діяльності, як мета, мотиви, інтереси, засоби, дії, результат та його оцінка. Реакції студентів на спілкування з викладачем залежать від його установок і дій в комунікації з ними. Уявляється цілком очевидним, що гуманістичні комунікативні установки викладача позитивно впливають на формування у студентів бажаних особистих якостей та проявів: мобільності, уміння прогнозувати розвиток ситуації, комунікабельності, конструктивності, самостійності в оцінках тощо, що зумовлює в майбутньому молодих фахівців до позитивних результатів своєї праці в обраній сфері професійної діяльності.

Для досягнення конструктивності взаємодії в навчальному процесі викладачеві вищого навчального закладу необхідно постійно цілеспрямовано використовувати новітні діалогові форми організації навчально-виховного процесу, необхідно вільно орієнтуватись в інноваційних педагогічних технологіях навчання, володіти сучасними технологіями активного навчання (групові дискусія, рольова та ділова гра, тренінг, кейс - метод і ін.), що сприяють розвитку інтересу студентів до занять та їх мотивації.

2. Кризові ситуації в академічній діяльності. До таких часто відносять необхідність подолання, так званого в педагогіці "дидактичного бар'єру", який може виникати в процесі спілкування між викладачами і студентами в процесі навчання. Він зумовлений і тим, що для студентів істотно збільшується обсяг самостійної навчальної роботи у порівнянні зі школою. У вищих технічних навчальних закладах нерідкими є випадки, коли студент, пристосовуючись до системи навчання, переживає значні ускладнення в придбанні і підтримці задовільного особистісного статусу. Незадоволеність собою може призводити до того, що індивід основні зусилля спрямовує не на конструктивні дії, а на самозахист. Один із важливих особистих процесів, що розгортається у спілкуванні першокурсника з викладачами – укладення своєрідного психологічного контракту з ним стосовно можливостей подальших взаємовідносин та взаємодії.

Викладач, використовуючи цей сенситивний період, отримує можливість побудувати основні кордони конструктивного спілкування: обґрунтовувати рівень вимог до студентів та їх знань, процес оцінювання рівня знань, вибудувати відносини взаємного шанування. В цей період викладач є взірцем дорослого педагога-професіонала та відповідного стилю спілкування. Викладачі, що займають батьківську позицію, в

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ СПІЛКУВАННЯ

подальшому можуть зіткнутися з маніпуляціями у спілкуванні з боку студентів по типу використання «батьківських» почуттів жалю. Деструктивною ця позиція викладача стає в умовах актуалізації бажання карати студента. Таким чином конструктивним на цьому етапі спілкування буде тільки за умов побудови відносин типу «дорослий – дорослий» за Е. Берном. [2] Доросла позиція студента реалізується в реалістичному усвідомленні та прийнятті вимог викладачів вищого навчального закладу. Доросла позиція особистості викладача реалізується в шанобливому та толерантному ставленні до студента, у визнанні того, що він має право на помилку, в гнучкому відношенні до оцінювання реального потенціалу студента. Саме так, на наше глибоке переконання, може успішно реалізуватись важлива теза конструктивного спілкування: «Я О'К – Ви О'К».

3. Наступна криза – криза професійного вибору, яка обумовлена тим, що усвідомлення і уточнення вибору професії часто відбувається студентом вже після його вступу до вищого навчального закладу. Деяка кількість студентів виявляє амбівалентність тенденцій: піти з цього закладу за власним свідомим вибором, або продовжувати навчання для збереження соціально-культурного статусу. Важливим в для тих студентів, що вагаються з приводу вирішення подібних проблем, буде своєчасна інформація про можливі професійні й кар'єрні шляхи.

Увага викладача до індивідуальних особливостей особистості студента може йому дати корисну інформацію стосовно професійної придатності того та індивідуального професійного розвитку, що, у свою чергу, може стати вагомим аргументом на користь продовження навчання. Таким чином, конструктивне спілкування буде полягати в реалізації демократичного стилю аргументації з боку викладача на користь продовження студентом навчання, чи в реалістичному аналізі його майбутніх життєвих перспектив.

4. Криза професійної соціалізації при переході від навчальної до навчально-професійної діяльності. Так, в процесі проходження виробничої практики студент виявляє наявність певної суперечності між рівнем своєї підготовки і вимогами реального професійного середовища до знань, умінь і особистісних рис і якостей. Ця суперечність може стати в нагоді для актуалізації мотивації навчання. Викладач повинен стимулювати студента «заповнювати пустоти» у його знаннях, проте здійснювати це потрібно дуже коректно. Для конструктивного розв'язання розглянутих професійно-особистісних криз необхідно активно сприяти створенню творчого середовища в навчальному процесі.

Для того, щоб сьогоdnішній студент опанував системою професійних і особистісних компетенцій, необхідно пробудити й розвинути у нього потребу в самовдосконаленні, озброїти його відповідним досвідом, вміннями оцінювати власні досягнення. Для

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ СПІЛКУВАННЯ

здійснення самоактуалізації за А. Маслоу, необхідне надання особистості відповідних умов: свободи проявів, самостійності у плануванні та здійсненні важливих справ, надання простору для творчої діяльності, відчуття соціального комфорту.

Вироблення дослідницької позиції тісно пов'язане з розвитком, з одного боку, можливостей рефлексії особистості, з іншої - соціальної компетентності. Як відзначає Л.В. Власенко [3], одна з важливих умов подолання криз полягає у високому рівні розвитку особистісної і професійної рефлексії, прояв якої залежить від комунікативних можливостей особистості. Адже відомо, що саме рівень розвитку комунікативної компетентності людини визначає конструктивність або деструктивність дії її рефлексії на розвиток професійної соціалізації, оскільки здібності комунікації опосередковують прояви рефлексії.

Високий рівень розвитку здатності до рефлексії у поєднанні з високою комунікативною компетентністю сприяє успішній професійній соціалізації. При низькій комунікативній компетентності процеси професійної соціалізації ускладнюються. Отже, для успішного професійного становлення майбутнього фахівця необхідний розвиток особистісної соціальної рефлексії у поєднанні з належним розвитком його загальної і професійної комунікативної компетентності студента.

Висновок.

Таким чином, студенти в процесі навчання, насамперед на першому курсі, тією чи іншою мірою переживають певні особистісні та професійні кризи. При цьому всі ці особливості студентства співпадають зі процесами становлення й активного розвитку особистості й можуть істотно ускладнювати спілкування студента і викладача у навчальному процесі. Кожна типова криза має свої характеристики та відповідні засоби подолання. Важливий напрямок налагодження конструктивного спілкування викладача зі студентами – вироблення гуманістичного стилю спілкування на основі «дорослої» особистої позиції (Я О'К – Ви О'К), що сприяє розвитку самостійності та ініціативи студента.

Викладачі повинні сприяти конструктивним проявам як рефлексивних, так і комунікативних якостей студента. Для цього існують спеціальні форми організації навчального процесу: дослідницькі роботи, творчі конференції, діалогові методи навчання і т.ін. Викладачі повинні постійно підвищувати свою педагогічну майстерність і рівень володіння методами активного навчання, що сприяє росту мотивації навчання студента та формуванню його професійної комунікативної компетентності.

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ СПІЛКУВАННЯ

ЛІТЕРАТУРА

1. Балабанова Л. М. Категория нормы в психологии студенческого возраста (теоретико-методологический аспект). - Харків: Консум, 1999. – 240 с.
2. Берн Э. Трансактный анализ в группе. – М.: Лабіринт, 1994. – 176 с.
3. Власенко Л.В. Соціально-психологічна компетентність як провідний чинник становлення професіонала у ВНЗ // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Т. VI. Вип 2. ЯЯ – К., 2004. – С. 48-52.

Киреева С.Н.

ТУРИЗМ КАК ФАКТОР КОММУНИКАТИВНЫХ И ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ СОВРЕМЕННОСТИ.

Беседа-интервью с Сидоровым Вадимом Игоревичем, к.э.н., проф., деканом факультета международных экономических отношений и туристского бизнеса ХНУ им. В.Н. Каразина и Парфиненко Анатолием Юрьевичем, к.и.н., доц., зав. кафедрой туристического бизнеса ХНУ им. В.Н. Каразина..

1. На Ваш взгляд, насколько велико значение туризма как формы общения?

Сидоров В.И.: Общение - это присущее человеческому обществу свойство, которое заключается в обеспечении межлических отношений, оно является неотъемлемым атрибутом бытия социума и каждого индивида. Только средствами коммуникации демократически организованное сообщество индивидов может достичь с помощью дискурса единства или консенсуса. Формирование подлинной культуры общения - вещь непростая, однако крайне необходимая, так как только общение определяет условия существования людей как общественных индивидумов. Необходимыми условиями и структурными компонентами общения является наличие общего языка у субъектов коммуникации, каналов передачи информации, а также правил осуществления коммуникации.

По мнению специалистов, общество XXI века остро страдает от приобретенного социального иммунодефицита - коммуникативной ограниченности, недостатка истинного человеческого общения. Надежды